

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«УКРАЇНА У СВІТОВОМУ ІСТОРИЧНОМУ ПРОСТОРІ»**

15 листопада 2023 р.

Київ 2023

Україна у світовому історичному просторі: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 15 листопада 2023 р. / під заг. ред. М.В.Трофименка. Київ: МДУ, 2023. – 185 с.

Редакційна колегія :

Голова	- М.В. Трофименко , ректор Маріупольського державного університету, кандидат політичних наук, професор.
Члени
редколегії:	- О.П. Рєєнт , член-кореспондент НАН України, д.і.н., професор, заступник директора Інституту історії України НАН України.
- Ю.В. Константинова , к.і.н., доцент, в. о. декана історичного факультету.
- С.В. Новікова , к.і.н., доцент, заступник декана історичного факультету
- В.М. Романцов д.і.н., професор (відповідальний редактор)
- С.С. Арабаджи , к.і.н., доцент
- В.С. Волоніць , к.і.н., доцент
- В.О. Забавін , к.і.н., доцент
- В.М. Коробка , к.і.н., доцент
- Ю.В. Коробка , к.і.н., доцент
- Н.І. Романцова , д.і.н, доцент
- Н.Ф. Шипік , к.і.н., доцент

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна у світовому історичному просторі». В ньому висвітлюються різні аспекти української історії як складової всесвітньої історії, історичного краєзнавства, історичної регіоналістики, культури, актуальні проблеми міжнародних відносин, методики викладання історії в школі.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, магістрантів і всіх тих, хто цікавиться питаннями історії, культури, зовнішньої політики України, історичного краєзнавства, а також міжнародними відносинами нашого часу.

The abstracts presents the scientific articles included in the proceedings of the All-Ukrainian research conference «Ukraine in world historical space». It highlights various aspects of the history of Ukraine as a part of the global history, historical regional studies, historical regionalism, culture, as well as acute problems of international relations and foreign policy of Ukraine, methods of teaching history in school.

The abstracts are meant for students, scientists, instructors and those seeking their masters' and scientific degrees as well as for those who really care for the contemporary Ukraine's history, culture, foreign policy, foreign affairs and country studies.

6. Демченко О. Ритуал перевертання посуду в поховальному обряді катакомбної культури та спроби інтерпретації його. *Записки історичного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2012. № 23. 15–28.
7. Евдокимов Г.Л., Данилко Н.М., Пустовалов С.Ж. Курганы бронзового века в низовьях Днепра (раскопки Краснознаменной экспедиции в 1991 г.). *Древности. Исследования. Проблемы*. Кишенев – Тирасполь, 2018. 59–88.
8. Колтухов С.Г., Тоцев Г.Н. *Курганные древности Крыма*. Запорожье, 1998. 194 с.
9. Литвиненко Р.О., Андрієнко В.П. Курган бронзового віку поблизу м. Вугледар на Донеччині (верхів'я р. Кашлагач басейну Дніпра). *Археологічний альманах*. Донецьк, 2013. № 30. 140–171.
10. Попандопуло З.Х. Курганы эпохи меди – бронзы Бабурского могильника. *Древности Северного Причерноморья и Крыма*. Запорожье, 1993. № IV. 79–101.
11. Пузровский А.Е., Тоцев Г.Н. Курган у с. Цветочное в Белогорском р-не Крыма. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму*. Запоріжжя, 2001. № IX. 149–159.
12. Санжаров С.Н. Позднекатакомбные погребения из Северо-Восточного Приазовья. *Катакомбные культуры Северного Причерноморья*. Киев, 1991. 235–253.
13. Шапошникова О.Г., Балущин А.М., Гребенников Ю.С., Елисеев В.Ф., Довженко Н.Д., Ключенцев В.М., Солтыс О.Б., Фоменко В.М., Чмыхов М.А. Отчет о работе Николаевской новостроечной экспедиции в 1986 г. *Науковий архів Інституту археології НАН України*. Фонд експедицій. Спр. 1986/18.
14. Щепинский А.А., Черепанова Е.Н. *Северное Присивашье в V – I тысячелетиях до нашей эры*. Симферополь, 1969. 328 с.
15. Formicola V., Pontrandolfi A., Svoboda J. The upper paleolithic triple burial of Dolní Věstonice: pathology and funerary behavior. *American journal of physical anthropology*. 2001. 372–379.
16. Svoboda J. A new male burial from Dolní Věstonice. *Journal of Human Evolution*. 1988. № 16. 827–830.

БОМБАРДУВАННЯ ТА ОБСТРІЛИ ЯК ПОВСЯКДЕННЯ РАШИСТСЬКОЇ БЛОКАДИ МАРІУПОЛЯ

Романцов В.М., Романцова Н.І.

24 лютого 2022 року повсякдення мешканців до того мирного Маріуполя кардинально змінилося. Колись квітуче місто протягом блокадної доби у березні – травні 2022 р. перетворилося на територію щохвилинної небезпеки внаслідок методичних бомбардувань та обстрілів російських військ. Таким стало трагічне повсякдення мешканців Маріуполя. На це звернув увагу відомий український та американський вчений С. Плохій, аналізуючи події російсько-української війни. Він зазначив: «Не спромігшись вибити захисників Маріуполя з позицій, російські війська посилили обстріли міста, початі ще в перший день війни. Авіаційні, артилерійські та ракетні удари по місту методично руйнували квартал за кварталом, не поділяючи цілі на військових і цивільних, які перебували під постійним обстрілом» [16, с. 202 – 203].

Керівник Донецької обласної адміністрації Павло Кириленко 1 березня змушений був констатувати, що Маріуполь перебуває «під шквалом російської реактивної артилерії. Окупанти наносять удари по всім районам міста. Обстріли не припиняються ...». За його словами, російські військові навмисно руйнують об'єкти критичної та комунальної інфраструктури: один із залпів вони нанесли по комунальному підприємству «Комунальник», поставивши під загрозу міське господарство, що забезпечує життєдіяльність міста [8]. Інформацію про злочинні обстріли Маріуполя доповнив мер

міста В. Бойченко. 2 березня він звернув увагу на ворожі обстріли Лівого берега та кіровського масиву. Підрахунки показують, що внаслідок цих жорстоких дій загарбників до міських лікарень потрапило 128 поранених [4].

Реагуючи на щоденні ворожі бомбардування, мешканка міста, перекладачка Афіна Хаджинова написала: «Я часто думала про те, що в разі вторгнення усьому можна буде протистояти, крім авіаударів. І потім, в наступні дні, просто зі свого вікна я бачила, як російський літак бомбардує мій Маріуполь» [1, с. 19].

У зв'язку з початком повномасштабної російсько-української війни, що віддзеркалювали трагічні маріупольські події, Україна звернулася до країн НАТО з проханням про «закрите небо», але не зустріла розуміння з боку керівництва альянсу. 4 березня 2022 р. у своєму зверненні на це емоційно відповів Президент України: «Дев'ять днів ми бачимо жорстоку війну. Руйнують наші міста. Обстрілюють наших людей, наших дітей, житлові квартали. Церкви. Школи. Знищують усе, що забезпечує нормальне людське життя. І хочуть це продовжити. Знаючи, що нові удари та жертви неминучі, НАТО свідомо ухвалило рішення не закривати небо над Україною» [11, с. 87].

Бомбардування та обстріли Маріуполя продовжувалися. 9 березня радник маріупольського мера Петро Андрющенко інформував, що внаслідок цього у блокадному Маріуполі загинуло щонайменше 1 300 мирних жителів [19, с. 42]. Незважаючи на можливість міжнародного скандалу, 11 березня окупанти обстріляли генконсульство Греції та офіс Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Маріуполі [19, с. 47].

На 13 березня число жертв серед цивільних мешканців міста досягло 2187 осіб [19, с. 53]. І таке трагічне зростання продовжувалося. За інформацією Маріупольської міської ради на 17 березня 2022 р., щодня ворожа авіація скидала на місто від 50 до 100 авіабомб [7]. 12 квітня Маріупольська міська рада повідомила, що у місті окупанти повністю зруйнували близько 2 млн квадратних метрів житла [19, с. 130]. За півтора місяці блокади внаслідок бомбардувань та обстрілів у Маріуполі могло загинути від 20 до 22 тис. мирних жителів [19, с. 131].

Окупантам було недостатньо позбавити мешканців Маріуполя їхнього житла, примусити їх страждати фізично, жити у постійному страху. Розпочалося цілеспрямоване знищення приміщень освітніх та соціокультурних установ міста. Уже на початку повномасштабної рашистської агресії вороги обстріляли градами та пошкодили на східному мікрорайоні будинок школи № 48 [2]. 3 березня надійшло повідомлення про те, що окупанти обстріляли в Маріуполі гіпермаркет «Епіцентр» та станцію переливання крові [3]. 9 березня окупанти завдали авіаудару по Маріупольському пологовому будинку №2, внаслідок чого отримали поранення 17 осіб, троє загинули у тому числі серед медперсоналу та породіллі [18; 19, с. 43], вороги бомбардували також офіс Червоного Хреста в Маріуполі [20]. 16 березня рашистські окупанти потужними авіабомбами знищили маріупольський Драмтеатр, де переховувалися сотні містян, а перед будинком великими літерами було написано «діти» [5; 13; 15]. 19 березня у Лівобережному районі Маріуполя загарбники розбомбили школу мистецтв № 12, де знайшли схованку близько 400 людей [19, с. 67]. Вороги також завдали руйнувань приміщенням Маріупольського державного та Приазовського державного технічного університетів [9]. На сайті журналу Pragmatika.media 19 квітня було опубліковане повідомлення про руйнування першого на Донеччині Маріупольського краєзнавчого музею [12]. Великої шкоди було заподіяно Художньому музею А. Куїнджі в Маріуполі, в якому були представлені оригінали картин видатного майстра пейзажу [14]. У травні рашисти зруйнували приміщення центру єврейської громади Маріуполя [19, с. 227].

Побудований на березі Азовського моря Маріуполь традиційно є портовим містом. Через Маріупольський порт йшла активна морська торгівля з багатьма зарубіжними країнами. Після рашистського вторгнення поряд з об'єктами житлового та соціально-культурного фонду розпочалися бомбардування та обстріли суден, які перебували

в порту. Внаслідок цього на початку квітня затонуло цивільне судно під прапором Домініканської Республіки [19, с. 110]. У той же період у Маріупольському торговельному порту окупанти обстріляли криголам «Капітан Белоусов» [19, с. 120].

- Протягом квітня рашисти систематично обстрілювали та бомбардували територію «Азовсталі», де в цей час базувався полк «Азов», але там переховувалися також цивільні мешканці міста [19, с. 155]. Загарбники також били по військовому польовому госпіталю, розташованому на території заводу «Азовсталь», спричинивши вбивство поранених [19, с. 174].

Численні факти засвідчили, що в період блокади Маріуполя рашистські загарбники здійснювали систематичні бомбові авіаудари, артилерійські та мінометні обстріли, використання реактивних установок проти житлових кварталів, освітніх, медичних, соціокультурних установ, цивільних суден у порту, цивільних мешканців на території заводу «Азовсталь». Повсякденням цього часу були боротьба за життя і підтримка мешканців один одного. Тисячі мешканців міста були позбавлені свого житла і перебували у постійному страху за життя особисте та своїх рідних. Кількість загиблих цивільних від авіабомбардувань нараховувала тисячі і вона зростала. Це були відверті прояви воєнних злочинів російських військ, політики державного терору Російської Федерації на території України.

Можливо такої трагедії можна було б уникнути, якби НАТО ухвалило рішення на прохання нашого президента закрити небо над Україною. Відмова мала і міжнародні наслідки: обстріли Генконсульства Греції, офісів місії ОБСЄ та Червоного Хреста, торговельного іноземного судна.

Література

1. Бура Д., Подобна Є. Лютий лютий 2022. Свідчення про перші дні вторгнення. Худож. - оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2022. 189 с. (Воєнні щоденники).
2. В Маріуполі обстріляли територію школи та найближчі будинки. | 25. 02. 2022. URL: <https://mrpl.city/news/view/v-mariupole-obstrelyali-territoriyu-shkoly-i-blizhajshie-doma>
3. Війська РФ обстріляли "Епіцентр" та станцію переливання крові в Маріуполі: у місті пожежа. ФОТО. 03.03.22. URL: https://web.archive.org/web/20220303112137/https://censor.net/ua/photo_news/3321030/viyiska_rf_obstrilyaly_epitsentr_ta_stantsiyu_perelyvannya_krovi_v_mariupoli_u_misti_pojeja_foto
4. Внаслідок обстрілів Маріуполя до лікарень потрапили 128 цивільних осіб, - мер Бойченко. 02.03.22. URL: https://web.archive.org/web/20220302025625/https://censor.net/ua/news/3320611/vnaslidok_obstriliv_mariupolya_do_likaren_potrapily_128_tsyvilnyh_osib_mer_boyichenko
5. Войтюк Т. Російські винищувачі умисно скинули бомби на театр в Маріуполі — Amnesty International. 30. 06. 2022. URL: <https://suspilne.media/255497-rosijski-vinisuvaci-umisno-skinuli-bombi-na-teatr-v-mariupoli-amnesty-international/>
6. Вороги обстрілюють центр Маріуполя, влучили у Приазовський університет. 10.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3425540-vorogi-obstriluut-centr-mariupola-vlucili-u-priazovskij-universitet.html>
7. Калатур А. Щодня росіяни скидають на Маріуполь 50-100 авіабомб. URL: 18.06.2022. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/18/7332374/>

8. Кириленко: Маріуполь – під шквалом реактивної артилерії РФ, обстріли не припиняються. 01.03.2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220301154704/https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3417136-kirilenko-mariupol-pid-skvalom-reaktivnoi-artilerii-rf-obstrili-ne-pripinayutsya.html>
9. Кречетова Д. Університети з розбомбленого Маріуполя відновлять навчання у Києві та Дніпрі. Українська правда. 14 04. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/14/248245/>
10. Ми знову без світла і без води, продовжуємо залишатися без тепла, - мер Маріуполя Бойченко. 03.03.22. URL: https://web.archive.org/web/20220303112145/https://censor.net/ua/news/3320900/my_znovu_bez_svitla_i_bez_vody_prodivuyemo_zalyshatsya_bez_teplo_mer_mariupolya_boyichenko
11. Ми продовжуємо боротися, ми захистимо нашу державу і звільнимо нашу землю завдяки нашим героям – звернення Президента України. 4 березня 2022 року. 23: 06. Місяць війни. Хроніка подій. Промови та звернення Президента Володимира Зеленського / упорядник О.В. Красовицький. Харків: Фоліо. 2022. С. 85 – 89.
12. Мох А. Російська армія знищила в Маріуполі найстаріший музей на Донеччині. 19. 04. 2022. URL: <https://pragmatika.media/news/rosijska-armija-znishhila-v-mariupoli-najstarishij-muzej-na-donechchini/>
13. Орлова В. Росіяни скинули бомби на драмтеатр у Маріуполі: там ховалися сотні людей. 16.03.2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220323153840/https://www.unian.ua/war/rosiya-ni-cilespryamovano-skinuli-bombu-na-dramteatr-u-mariupoli-tam-hovalisya-sotni-lyudey-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11746714.html>
14. Орлова В. Росія знищила музей Куїнджі в Маріуполі з картинами світових митців. 23.03.22 URL: https://web.archive.org/web/20220323143353/https://www.unian.ua/war/viy-na-v-ukrajini-rosiya-znishchila-muzey-kujindzhi-v-mariupoli-z-kartinami-svitovih-mitciv-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11756263.html?utm_source=unian&utm_medium=read_more_news&utm_campaign=read_more_news_in_post
15. Петренко Р. Росіяни скинули надпотужну бомбу на драмтеатр Маріуполя, де ховаються сотні людей. 16 03. 2022. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/16/7331956/>
16. Плохій С. Російсько-українська війна: повернення історії. пер. з англ. М. Ларченка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.
17. Попович О. Росія вже скинула на Маріуполь сотню авіабомб: загинуло понад 2 тисячі мешканців 13 Березня 2022 р. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/03/13/rosiia-vge-skynula-na-mariupol-sotniu-aviabomb-zahynulo-ponad-2-tysiachi-meshkantsiv>
18. У Маріуполі через авіаудар по дитячій лікарні загинули три людини – міська рада. 10. 03. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220314194009/https://www.radiosvoboda.org/a/news-mariupol-zahybli/31746083.html>
19. Хроніка війни 2014 – 2022. Перші пів року повномасштабної агресії (24.02.2022 – 24.08.2022) / упорядник О.В. Красовицький; упор. хрон.: д-р наук з держ. упр., проф. Є.О. Романенко, д-р. іст. наук, проф. М.В. Воронін, канд. політ. наук, доц. А.М. Шаповалова; худож. оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2022. 478 с. (Хроніка)
20. Що відбувається в Маріуполі зараз. Ситуація на 9 березня: онлайн. Маріуполь, 09. 03. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220304215527/https://www.rbc.ua/ukr/news/proishodit-mariupole-seychas-situatsiya-4-1646398709.html>